

Mar i institucions: un episodi corsari en temps de crisi (1459-1461)

Imma Muxella

A mitjans del segle XV els corsaris atacaven persistentment les costes de la Corona d'Aragó. Provençals, genovesos i florentins feien incursions a les costes de la corona refugiant-se després al port de Cartagena o a Marsella i als altres ports provençals.

Com és ben sabut, els corsaris constituïen una autèntica marina de guerra que, defensant els interessos dels seus respectius senyors, lluitaven per assegurar el domini del mar i les rutes marítimes.¹ Entre els seus objectius destacava el de causar els majors estralls possibles a les economies enemigues, cosa que a finals del segle XV venia a agreujar la important contracció econòmica que començava a planar sobre l'Europa mediterrània.² El fet que la major part de les indemnitzacions que havien de cobrir les asseguradores marítimes de la Barcelona de l'època fossin derivades d'actes corsaris, ens dona la mesura de l'efecte negatiu que aquesta activitat tingué sobre el co-

1. Maria Teresa FERRER MALLOL, "Corsarios vascos en el Mediterráneo medieval, siglos XIV-XV," dins *Itsas Memoria. Revista de estudios marítimos del País Vasco*, Donostia 5 (2006), p. 95.

2. Claude CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi*, Curial, Barcelona, 1977, v. 2, p. 239-240.

merç.³ Altres vegades els atacs als vaixells tenien com a objectiu el segrest de càrregues de gra, sobre tot de blat, en períodes d'escassetat. Però la gran motivació era l'obtenció d'un botí que fes rendible l'empresa.

El rei Joan II es mostrava preocupat per la inseguretat de les costes dels seus regnes i els perjudicis que aquesta causava. Això no impedia, però, que els seus súbdits fossin els primers en gaudir d'una important flota corsària que, amb el beneplàcit de la monarquia, actuava arreu del Mediterrani. L'activitat corsària era incentivada per la monarquia ja que, a més de suposar un reforçament de l'armada reial en èpoques de guerra, la part del botí que tot corsari havia de lliurar al rei representava un important ingrés per la hisenda reial.⁴ D'altra banda, la diferència entre corsari i pirata, tot i que jurídicament clara, a la pràctica no era fàcil d'establir. Legalment, els corsaris no podien actuar contra els interessos dels súbdits del senyor a qui servien ni contra els països aliats del seu senyor. Moltes vegades però, no eren sinó pirates legalitzats,⁵ que no tenien gaire escrúpols en atacar a qualsevol vaixell ni a apropiarse dels béns que dugués, fossin o no d'enemics del seu senyor.

El primer intent: el recurs a la iniciativa privada no professional (1459)

A finals de maig de 1459 es va produir un d'aquests atacs. Un corsari florentí, l'anomenat Martello,⁶ va tenir la gosadia d'atacar i fer una gran

3. Mario del TREPPO, *Els Mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*, Curial, Barcelona, 1976, p. 343-344.

4. Per exemple, durant la guerra civil que no trigaria a esclatar, una de les rendes atípiques que aportaren més beneficis líquids a la hisenda de Pere de Portugal foren justament les preses del cors. Luis ADAO FONSECA, *O Condestável don Pedro de Portugal*, Instituto Nacional de Investigação Científica, 1982 p. 283 i s.

5. Anna UNALI, *Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval*, Edicions la Magrana, Barcelona, 1986, p. 124-140.

6. Martello sovint actuava amb el seu compatriota Scarrincio. Aquests dos corsaris, defensors dels interessos francesos i genovesos, els trobem el maig de 1460 fent costat a Joan d'Anjou en el seu atac a Nàpols. Sobre Scarrintxo veieu, Andrés DÍAZ BORRÁS, *El*

destrossa al Grau de València mentre Joan II era a la ciutat.⁷ El rei es devia de sentir força ferit en el seu orgull, de manera que decidí donar un escarment a aquell florentí que, a les ordres de Gènova, atacava les costes de la corona des de feia un any. Just abans de l'agressió del Grau, aquest mateix corsari havia pres unes naus carregades de forment al delta del Llobregat. Joan II va demanar, doncs, als consellers de Barcelona que noliegessin galeres per perseguir al corsari, capturar-lo i confiscar-li les naus. Els consellers s'hi van mostrar disposats però, tot i això, no es podien estar de criticar veladament la política naval del rei:

És ver que havem hoyt dir que vostra magestat mana totes les galeres dels vostres vassalls que es tropien en aquests mars vaien a Nàpols. E si així és, és dat audàcia al dit corsari i a altres de fer-hi tots jorns irreperable dans. Supplicam, per tan senyor, a vostra senyoria sia mercè vostra provehir en les dites coses e no permetre que totes les dites galeres vaien e partesquen d'aquesta mar.⁸

Els consellers sens dubte es referien a les ordres que Joan II havia donat l'agost de 1458: que les armades del comte de Cocentaina, de Galceran de Requesens i de Pere Pujades s'afegissin a l'estol de l'almirall Bernat de Vilamarí per socórrer a Ferrante de Nàpols. El rei napolità s'enfrontava, aleshores, a l'amenaça de Joan d'Anjou i a la revolta dels barons del sud del seu regne. Amb aquest moviment de naus les costes barcelonines quedaven desprotegides, ja que els consellers sovint contractaven aquests vaixells per a fer tasques de vigilància de costes.⁹

Tot i les dificultats de trobar embarcacions per assoldar i de la manca de pressupost, els consellers van trobar la manera d'aplegar una petita flota per tal de perseguir els corsaris pel preu de 400 lliures.¹⁰ Havien arribat a un acord amb Melcior Mates, Gaspar de Muntmany i Joan de Montbru per tal de llogar-los les embarcacions —una nau, dos baleners i una galiota; els patrons es comprometien a aportar les naus armades

Ocaso cuatrocentista de Valencia en el tumultuoso Mediterráneo, 1400-1480, CSIC, Barcelona, 2002, p. 114.

7. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Cartes Closes VI-21 65v (25/5/1459).

8. AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes VI-21 65v (25/5/1459).

9. Carme BATLLE, *La Crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, CSIC, Barcelona, 1973, v. 1, p. 341. Per exemple, el Consell de Cent el 1455 va contractar una galera de Requesens per fer vigilància costanera a canvi de 1300 lliures.

10. AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes VI-21 106v-107 (1/8/1459).

i avituallades. L'únic problema era que no podien retenir els vaixells gaire temps: la quantitat que els pagava el Consell era minsa –gairebé ni per pa, com reconeixien els mateixos consellers– i els patrons no volien perdre els importants contractes que tenien per dur mercaderies a la fira de Gaeta,¹¹ a punt de començar.

Soldejar i armar naus mercantils durant un termini de temps determinat per tal de defensar-se dels corsaris era una estratègia força comuna. Els consells municipals, que eren els encarregats d'assumir la defensa de les costes, sovint no tenien prou diners per fer front a la despesa que suposava construir naus, armar-les per a la defensa marítima i fer-se càrrec del manteniment de les embarcacions i de les seves tripulacions. La contractació puntual de naus possibilitava l'organització més o menys ràpida d'un petit estol i permetia que els patrons dels vaixells poguessin rendibilitzar les embarcacions durant els períodes en els quals no tenien nolis comercials. Encara que, com hem vist, el pagament que oferien les institucions era exigü, sempre es podia veure compensat per la possibilitat d'obtenir un bon botí. En aquest cas els consellers de Barcelona van arribar a un acord amb els patrons que semblava satisfactori per tothom: els vaixells anirien fins a Marsella, on creien que s'havia refugiat el corsari, voltarien uns dies per les costes buscant la presa i tornarien a temps de complir els seus contractes.

El conflicte¹² arribà quan, per evitar que altres patrons que no havien acceptat l'oferta de la ciutat es quedessin amb els contractes de Gaeta, els consellers van decretar una prohibició d'embarcaments cap aquella ruta fins que tornessin les naus.¹³ Quan dos dels patrons que no havien acceptat els tractes de la ciutat, Joan Amat i Miquel Prats, van denunciar l'actuació dels consellers, els diputats van reaccionar acusant als consellers de lesionar els drets de les generalitats amb la prohibició d'embarcaments. Els consellers no entenien aquesta queixa: segons ells, els di-

11. Per valorar els diners que podia suposar el transport de mercaderies cap a Gaeta, hem de pensar que a la dècada de 1450 el nòlit que es pagava per dur una peça de drap a Gaeta era de 5 sous barcelonins. Només els nòlits pagats per dur mercaderies a Nàpols o Alexandria superaven els de Gaeta. Mario TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*, Curial, Barcelona, 1976, p. 463.

12. Aquest conflicte fou mencionat ja per BATLLE, *La Crisis social*, p. 344-345.

13. Jaume SAFONT, *Dietari o llibre de jornades, 1411-1484*, Fundació Noguera, Barcelona, 1992, p. 109.

putats havien de ser els més interessats en organitzar expedicions de càstig contra els corsaris ja que, si obtenien la presa tindrien la part que els tocava i, d'altra banda, evitar la pirateria i el cors era un bé pel comerç i per les generalitats.¹⁴ Els consellers al·legaven que anteriorment, tant el consell municipal com els reis, ja havien decretat actes de prohibició d'aquest tipus i mai ningú no se n'havia queixat.

Darrera la diligent actuació dels diputats planava, més que les presump-tes pèrdues ocasionades a les generalitats, l'enemistat que regnava entre els ocupants de la Generalitat, propers a la Biga, i els del consell municipal, pertanyents a la Busca. Els consellers de Barcelona¹⁵ van demanar la intercessió del rei però els diputats¹⁶ s'hi van negar en rodó, entenent que en matèria de generalitats no tenien superiors i el rei no hi tenia res a dir. A la carta que els consellers escrivien al seu ambaixador a la cort, Joan Destorrent, no s'estaven de manar-li que expliqués al monarca que els diputats duïen les seves prerrogatives massa al límit. Els consellers vaticinaven que aquesta actitud dels diputats aviat amenaçaria seriosament les regalies:

al dit senyor significarets com cosa insuportable que totes les coses en les quals los diputats han passió sien dits interès que generalitats a sola asserció lur no coneixent-hi superior algú. La qual facultat, stenent-la segons fan, és no poch contra les suas regalias en les quals lo dit senyor crehem advertirà bé.¹⁷

A mitjans d'agost les naus ja eren de tornada –sense haver aconseguit atrapar els corsaris– s'havia aixecat, per tant, la prohibició d'embarcaments i les mercaderies amb destinació a Gaeta ja estaven carregades. La pugna entre Diputació i Consell de Cent encara es feia sentir i els diputats no volien deixar córrer el seu plet contra la ciutat.

El portantveus de governador, Galceran de Requesens, va mirar de establir una concòrdia entre les dues institucions però, com era d'esperar,

14. AHCB. Cartes Closes VI-21 112v-113r 16/8/1459.

15. En aquest moment els consellers de Barcelona eren: Pere Destorrent, ciutadà; Joan Dalmau, juriste; Francí Çescorts, mercader; Pere Comes, especier; Antoni Bells, argenter.

16. Els diputats del trienni que havia començat el 1468 eren: Fra Antoni Ferrer, abat de Montserrat; Lluís d'Ivorra, cavaller; Miquel Cardona, ciutadà de Barcelona.

17. AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes VI-21 111r-111v (14/8/1459).

no se'n va sortir.¹⁸ Hi havia poques persones menys indicades que Requesens per fer d'àrbitre entre busques i bigues. Ben sabut era el seu grau d'implicació en les votacions, i posterior canvi legislatiu que va permetre l'accés dels partidaris de la Busca al govern municipal.¹⁹ Això el feia un dels personatges de l'entorn reial més odiats pels partidaris de la Biga.

El rei per part seva va mirar d'evocar la causa o, si més no, que els diputats no actuessin fins a que ell tornés a ser a Barcelona. Tot fou en va; els diputats tornaren a enviar una citatòria als consellers. No acceptaven cap mena d'indicació ni d'intervenció reial en un assumpte que creien que era de la seva exclusiva competència.²⁰ Els consellers advertien que els diputats, per la via d'explotar el màxim la seva jurisdicció absoluta sobre les generalitats, estaven procurant ampliar la seves àrees de poder en detriment del municipi i del monarca: *e axi serien constituïts en altres reys a la terra e los seria donada assats avinantesa de fer desordres*.²¹ L'objectiu dels consellers era convèncer al rei per a que prengués cartes a l'assumpte, evoqués la causa, afirmés la seva autoritat sobre la dels diputats i defensés, així, tant les regalies com els privilegis municipals.

Els requeriments entre les administracions es van anar succeint fins que al novembre següent, en les eleccions de consellers els escollits foren un equip més proper a la Biga i des de la Diputació es va deixar caure el tema en l'oblit.

El segon intent: les galeres de Galceran de Requesens i el comte d'Arno (1459)

Mentrestant el perill a les costes no havia cessat i el rei tornava a reclamar als consellers que armessin vaixells per protegir-les. Els consellers

18. AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes VI-21. (29/8/1459).

19. BATLLE, *La Crisis social*, p. 243 i s.

20. Els consellers informaven al rei que els diputats *afermants ésser jutges i mostrant sobre això haver lo poder de la deïtat no havent ne coneixent sobre lurs procehiments superior algun* AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes VI-21. (29/8/1459).

21. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-21. (29/8/1459).

contestaven que, encara que ells tenien algunes idees sobre com s'havia de dur a terme la defensa de les costes, aquest afer era competència dels diputats a qui les Corts encarregaven la defensa de la mercaderia, i que eren ells qui s'havien de preocupar en fer armades en comptes de impedir-ho. Malgrat aquest gest de despit, als consellers no els convenia enemistar-se també amb la Corona. Per tant, quan el governador general va exposar que el rei tenia notícia que el corsari florentí era a Cartagena reparant les seves naus i demanava a la ciutat que anés a capturar-lo, els consellers van començar a pensar en alguna solució per complaure la petició reial.²² Les naus assoldades als comerciants ja havien partit cap a Gaeta i no podien fer més despeses sense convocar Consell de Cent.

Els consellers van decidir contractar els vaixells del governador Requesens²³ i les del comte d'Arno. Es va acordar que s'assoldarien dues galeres armades amb tripulació inclosa per 500 lliures al mes i, si s'hi estaven més d'un mes, la fracció que correspongués. La ciutat posava com a condicions que, en cas de capturar els malfactors, es quedaria amb tot els oficials²⁴ de les naus corsàries, fossin de la nacionalitat que fossin, i amb els súbdits del rei que el corsari hagués presos. Mentre estiguessin al servei de la ciutat les naus navegarien amb la bandera de Barcelona. Aquesta proposta va tenir l'aprovació del Consell de Cent que deixava en mans dels consellers acabar d'acordar els detalls.²⁵ Finalment, els consellers van pagar les naus només per un mes, després del qual quedarien automàticament llicenciades.

Els vaixells partiren de manera gairebé immediata vers Cartagena per detenir Martello. El 3 de setembre, però, les naus tornaven a ser al port de Barcelona. Pere Rovira, el delegat dels consellers a les galeres assoldades, les havia fet tornar perquè, estant embarcat, li van arribar notícies que el corsari havia deixat Cartagena i havia posat rumb a Marsella. Com que Rovira havia rebut instruccions estrictes de navegar al

22. AHCB. Consellers. Bosses de deliberació XIII-4 (20/8/1459).

23. Galceran de Requesens, juntament amb el seu germà Bernat i el seu cunyat, Jaume de Vilaragut, tenien una important flota dedicada no només al tràfic mercantil i a la vigilància de costes, sinó també al cors i a la pirateria. Les seves naus havien estat assoldades per defensar la ciutat en altres ocasions. Díaz, *El Ocaso cuatrocentista*, p. 374-378.

24. Barcelona es quedava amb el capità, patró, sota-patró, còmit, sota-còmit i notxers.

25. AHCB. Consellers, Bosses de deliberació. XIII-4 (22/8/1459).

llarg de la costa catalana per defensar-la, davant la inutilitat d'anar a Cartagena va fer girar les naus i tornar a Barcelona en espera de noves ordres.

Requesens i el comte d'Arno es queixaren que Rovira havia incomplert els capítols pactats amb la ciutat i demanaven ser escoltats pel Consell. Segons ells les naus haurien hagut d'anar a Cartagena i cercar allà la nau i que, tot i ser a Barcelona, les naus encara estaven a càrrec de la ciutat i costaven 50 florins al dia.²⁶

Bona part del Consell de Trenta-dos estava d'acord a llicenciar les naus per no fer despeses de bades, però abans van acordar sentir el que havien de dir Requesens i el comte. Aquests van comparèixer davant del consell acompanyats per l'advocat del comte, un sicilià versat en dret marítim, cosa gens estranya ja que el dret dels consolats de mar de la Corona s'havia convertit en la base del dret marítim aplicable a tot el Mediterrani. Els armadors demanaven que una comissió de quatre experts dictaminessin què era correcte. Els consellers mantingueren la seva decisió, mentre que els armadors feien constar el seu dissentiment davant del notari Joan Ginebret.

En algun moment de la discussió esdevingué un fet molt greu: l'advocat Pere Boquet desvelà en presència de Requesens i del comte la intenció dels consellers de llicenciar les galeres.²⁷ Com és ben conegut aquest afer acabà amb la destitució de Boquet, home de confiança de Requesens dins del Consell del Cent, després d'una controvertida votació en el consell de trenta-dos que, per pressions polítiques, fou realitzada en secret.

Per solucionar el problema amb Requesens i Arno el Consell decidí enviar una comissió de quatre persones²⁸ que els convencessin d'acceptar la paga prorata del temps que les galeres havien estat de servei i no duguessin el tema davant dels cònsols de mar. Requesens i Arno van tornar a oferir un arbitratge de quatre persones: dues juristes i dues enteses en la matèria que dictaminessin què calia fer.

26. AHCB. Consellers. Bosses de deliberació. XIII-4 (3/9/1459)

27. BATLLE, *La Crisis social*, p. 343.

28. La comissió estava formada per Pere Destorrent, major de dies; Bernat Oliver, Honorat Çaconomina, notari i Montserrat Ferrer, peraire.

El Consell va acceptar aquesta proposta i nomenà una comissió formada pels juristes Pere Desvalls i Antoni Mitjans; i els mercaders Melcior Mates i Bernat Oliver que dictaminaren que la ciutat només devia al comte i al governador la paga prorrata corresponent als dies que havien servit les galeres. Antoni Mitjans, però, indicava que com que la contractació havia estat de bona fe potser caldria indemnitzar amb certa quantitat als armadors per les despeses.²⁹ Encara que alguns consellers com Pere Destorrent i Jofre Sirvent,³⁰ eren del parer d'indemnitzar d'alguna manera al governador i al comte, el Consell de Trenta-dos va decidir seguir el dictamen de la comissió d'experts i fer retornar a la ciutat la quantitat de diners que excedís la paga prorrata pel temps que havien servit les galeres.

Tercer intent: persecució i captura (1460-1461)

Les operacions de càstig contra els corsaris havien de ser posposades davant de la canviant situació internacional. El mes de març de 1460 Joan II envià les galeres barcelonines, juntament amb d'altres de mallorquines i valencianes a socórrer al seu nebot, Ferrante de Nàpols.³¹ L'octubre anterior Joan de Lorena havia desembarcat a Castellammare i, amb el suport d'una sèrie de barons napolitans, amenaçava el tron napolità. L'ocupació angevina de Nàpols podia perjudicar les rutes comercials catalanes i reforçar el paper del port de Marsella com a port clau en les rutes mediterrànies en front dels ports catalans. Tot i les peticions del rei d'Aragó i del mateix Ferrante, el mecanisme d'ajuda mútua de la Lliga italiana³² no havia funcionat ja que Florència, pro francesa, i Venècia, que tenia altres assumptes com el perill turc, van negar-se a intervenir en el conflicte. L'estol de la corona d'Aragó, comandat per l'almirall Vilamarí, constituí l'únic ajut que el rei napolità aconseguí per refusà la invasió.

29. AHCB. Consellers. Bosses de deliberació. XIII-4 (18/9/1459)

30. Tant Jofre Sirvent com Pere Destorrent, menor de dies eren representants de la Busca moderada.

31. AHCB. Consell de Cent. Lletres reials originals. (5/3/1460).

32. Sobre la inactivitat de la Lliga italiana en aquest conflicte veieu, Riccardo FUBINI, "The Italian League and the policy of balance of power at the accession of Lorenzo de Medici", dins *The Journal of modern history*, 67 supp. (1995), p. 166-199.

L'operació de càstig contra l'atreuít Martello hauria d'esperar. A tenor de la situació internacional, el corsari florentí estava més que legitimat per fer de les seves atacant naus i ports i aconseguint un substanciós botí, que tothom sospitava que duia a la seva galera. Finalment, el 15 de desembre, els consellers comunicaven al rei el retorn de la galera Santa Eulàlia, propietat de la ciutat, i de la Santa Maria de Montserrat, que la Diputació havia deixat a la ciutat a petició reial. S'havia disposat que, després de carregar vitualles i tripulació nova, les naus marxessin a perseguir el corsari florentí.³³ L'expedició es finançaria a càrrec d'una bes-treta demanada a la Taula de Canvi perquè el Consell de la ciutat estava funcionant amb pressupost prorrogat i fins el primer de febrer els consellers no disposarien de l'assignació de trenta mil lliures per fer les despeses que trobessin oportunes.³⁴

Les galeres de la ciutat no trigaran a localitzar les dues naus corsàries. A principis del mes de gener de 1461, a prop de la costa alacantina, la Santa Eulàlia envestí la galera corsària de la manera més habitual, clavant-li la seva proa al flanc.³⁵ Els barcelonins van abordar la nau enemiga, prengueren presoners els tripulants i abateren el pal de la nau tirant-lo al mar, per tal que el vaixell fos pràcticament ingovernable. Va ser, però, del tot impossible agafar presoner el capità corsari qui, juntament amb alguns dels seus homes, aprofità la confusió de l'abordatge per llençar-se al mar desapareixent entre les aigües, de manera que tothom cregué que s'havia ofegat.³⁶

Uns mercaders valencians van informar als consellers barcelonins de la captura de la galera i què les dues naus de la ciutat perseguïen una segona galera la qual es dirigia a Cartagena, capitanejada pel germà del corsari.³⁷

El port castellà de Cartagena era una base on hi feien cap tot tipus de pirates i corsaris. Des d'allà podien atacar les costes valencianes i baleariques i controlar els vaixells que navegaven pels ports d'Andalusia des de l'estret de Gibraltar. La població tenia en el cors i en els corsaris

33. AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes. VI-22 59r-v.

34. AHCB. Consell de Cent. Deliberacions. II-13. f. 111v (15/12/1460).

35. AHCB. Consell de Cent. Cartes Comunes Originals. X-31 n.7. (Salou 6/1/61).

36. AHCB. Consell de Cent. Deliberacions. II-13 165v (5/1/1461).

37. AHCB. Consell de Cent. Cartes Closes. VI-22 63r-65v.

uns importants dinamitzadors de l'activitat econòmica.³⁸ A Cartagena els corsaris venien les preses, s'aviuallaven, reparaven els vaixells i es gastaven els diners. Era ben comprensible, doncs, que els cartageners fossin reticents a lliurar a les autoritats estrangers uns hostes que els resultaven tant rendibles.

Les galeres barcelonines van perseguir l'embarcació fins a l'entrada del port de Cartagena, on la trobaren ancorada i fortament lligada a altres naus que l'envoltaven, cosa que feia molt difícil endur-se-la.³⁹ La gent de la població defensaven la nau des de terra i disparaven amb bombardes contra les embarcacions catalanes causant-los danys importants. Els consellers de Barcelona insistiren en què era indispensable prendre aquella segona galera per tal d'evitar les accions del germà del corsari, *no-s podem pensar los danys (...), lo qual se diu és home molt valent, faria als vassalls del dit senyor.*⁴⁰ Es tractava, doncs, d'un negoci familiar i, si no capturaven o deixaven sense mitjà de transport al germà, s'exposaven a que aquest decidís rescatar la nau del seu parent i prendre's la venjança atacant amb més virulència les costes catalanes. També calia fer un esforç per recuperar les naus pertanyents als vassalls de la Corona d'Aragó perjudicats per les diverses accions corsàries.

Els consellers exposaren al rei la situació i provaren d'exercir un cert grau de pressió diplomàtica sobre l'alcaid de Cartagena: li enviaren una carta,⁴¹ en la qual se'l cominava a lliurar als corsaris i les seves preses a les galeres catalanes.⁴² Les ordres institucionals als patrons eren taxatives: si l'alcaid no accedia a lliurar-los les naus, calia que restessin allà pressionant fins aconseguir el seu objectiu. Si les gestions diplomàtiques no feien efecte instaven als patrons a subornar l'alcaid *puix ab lo diner se obtenen millor les coses que no fan ab prechs.*⁴³ En la negociació, podien desentendre's de detenir la tripulació però calia capturar la nau amb l'armament i, si no, posar foc a les embarcacions del port, en

38. José HINOJOSA MONTALVO, "La Piratería y el corso en las costas alicantinas durante la baja edad media" dins *El Comerç alternatiu: corsarisme i contraband: VIII Jornades d'Estudis d'Història local*, t. 1, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma de Mallorca, 1990, p. 59.

39. AHCB. Consell de Cent, Cartes Comunes Originals. X-31 n.7. (Salou 6/1/61).

40. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 65v-66r.

41. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 67r.

42. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 68v-69v.

43. AHCB. Consell de Cent, Deliberació II-13, 165v (5/1/1461).

qualsevol cas, era primordial no arriscar la nau capturada. El Consell de Cent havia fet moltes despeses en aquella expedició, tenia consciència que el rei no els compensaria de cap manera i, per tant, no volien perdre ni la nau ni el botí que el corsari hi duia.⁴⁴

Les ordres del Consell, però, no van arribar a Cartagena a temps. Així ho explicava Pere Sirvent, capità de la Santa Eulàlia, en un missatge als consellers datat el dia de Reis de 1461.⁴⁵ Les naus de Barcelona havien desistit de quedar-se al port de Cartagena perquè no tenien cap mena d'esperança de capturar la nau corsària. De tota manera, una part de la galera corsària esfondava, és a dir, tenia una part del casc malmès, i Sirvent no creia que fos possible que tornés a navegar.

Des de Cartagena, les naus de Barcelona i la seva presa van posar rumb a Xàbea i d'allà marxaren el diumenge 4 de gener per anar costejant amb vent a favor fins a Barcelona. La Santa Eulàlia tenia la proa destrossada i feia aigües com a conseqüència de l'envestida a la nau corsària. El seu patró, Sirvent, aconseguí dur-la a port fent un gran esforç. La Santa Maria de Montserrat, patronejada per Seyol, en canvi, va quedar endarrerida i, en el seu intent per atrapar Sirvent, perdé una vela. De totes maneres, les dues naus aconseguiren trobar-se aquella nit als Alfacs. L'endemà Sirvent, en veure la galera de Seyol en molt mal estat, va proposar-li remolcar-lo, però Seyol no va acceptar l'oferta i contestà a Sirvent que marxés amb la Santa Eulàlia que ell ja l'atraparia. Les gelosies entre els dos capitans feren sospitar Sirvent que Seyol no volia quedar a les seves ordres, així que va marxar enduent-se la galera presa i, mig fent aigües, va aconseguir arribar al port de Salou. Mentre, Seyol, es veié obligat a quedar-se a Tortosa per fer les reparacions d'urgència que li permetessin arribar a Barcelona.⁴⁶

Quan els consellers van saber que la nau de Sirvent tornava sola van escriure als dos patrons esbronar-los pel seu comportament. Ja estaven cansats de les desavinences entre els patrons de la ciutat i de la Diputació. Les seves discussions per ocupar la capitania de l'estol havien arribat a l'extrem que s'havia decidit que cada setmana s'alternessin en el càrrec. Els consellers de cap manera permetrien enraonies que po-

44. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 67r.

45. AHCB. Consell de Cent, Cartes Comunes Originals X-31 n.7. (Salou 6/1/61).

46. AHCB. Consell de Cent, Deliberacions II-13 f.166r (11/1/1461).

guessin crear diferències entre les institucions que, en aquell moment, assumien la defensa de Carles de Viana i feien front comú contra l'autoritarisme del rei. Ordenaren, doncs, a Sirvent aturar-se a Salou per esperar la galera de la Diputació i entrar junts a Barcelona com si res no hagués passat. Calia que la nau capturada entrés a port de popa i amb les bandes arrossegant,⁴⁷ tal com era costum.⁴⁸ Els corsaris havien de ser duts a Barcelona on les autoritats se'n farien càrrec, i prohibien expressament que se'ls ajusticiés en el mar.

Davant dels missatges de Sirvent, el Consell va decidir enviar tres representants per examinar si les galeres estaven en tan mal estat com Sirvent⁴⁹ afirmava. Però el patró, mentrestant, no s'havia atrevit a quedar-se a Salou i havia avançat fins a Castelldefels des d'on enviava un altre avís: estava disposat a tornar a Salou, si així ho volien els consellers, però advertia que la galera florentina es trobava en una situació molt precària. Abans de cloure la carta Sirvent tingué un argument definitiu que li impedia tornar a Salou: s'havia trencat el timó de la seva galera. La tripulació, formada íntegrament per homes assoldats, ja que en aquest període encara no s'usaven galiots forçats, es negava a emprendre el viatge.⁵⁰ L'estat de l'embarcació feia gairebé impossible que la galera arribés a Salou i pogués retornar a Barcelona.⁵¹

Quan els consellers s'adonaren de la gravetat dels danys de les naus, Sirvent va rebre permís per entrar amb la seva nau i la galera corsària al port de Barcelona sense esperar la galera de Seyol. Allà, quatre membres del Consell, un representant de cada mà, es feren càrrec dels corsaris presoners⁵² i escorcollaren curosament la tripulació per evitar que s'enduguessin res de les galeres, acte seguit feren un escrupolós inventari del què contenien les naus.

Els corsaris capturats quedaren detinguts a la presó del veguer un parell de mesos i després els oferiren la llibertat a canvi de servir durant un pe-

47. Possiblement es refereixen a que entri amb les veles caigudes.

48. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 67v.

49. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 77r.

50. AHCB. Consellers, Ports i Armada XVI. Trobem la nòmina d'aquesta expedició on podem observar que cada galió cobrava 1 lliura 13 sous.

51. AHCB. Consell de Cent, Cartes Comunes Originals X-31 n.13. 10/1/61.

52. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 77v.

ríode de temps a les galeres de la ciutat. Pel que fa a la galera capturada, va ser enviada a Sant Feliu de Guíxols a fi que els mestres d'aixa de la població la reparessin i l'armessin per a servir en la defensa de la ciutat.⁵³ La història de la galera no acabà pas aquí. Els corsaris no volien renunciar a la nau i el març de 1461 tres galeres corsàries es van presentar al port de Barcelona i van fer grans destrosses. Els consellers van trametre immediatament un avís a Sant Feliu per tal que extremessin les precaucions en la vigilància de la galera, no fos cas que els malfactors tornessin per a recuperar l'embarcació.⁵⁴ Finalment, a principis de maig, ja estava enllestida la reparació de la galera i els consellers demanaven a Bernat de Vilamarí, almirall de la marina reial, que anés a Sant Feliu i la remolqués fins a la ciutat.⁵⁵

Conclusions

Aquest dilatat episodi corsari gairebé de dos anys de durada, ens mostra la importància del domini del mar i de les rutes marítimes en la política i en l'economia de l'Europa de mitjans del segle XV. Aquest període, d'una gran inestabilitat política, fou marcat a la Corona d'Aragó per la separació de Nàpols dels altres territoris de la Corona i per les tenses relacions entre Joan II i el príncep de Viana. Els interessos de la ciutat de Barcelona, lligats en gran part a l'activitat mercantil a la Mediterrània, es veieren entorpits per la política exterior de Joan II que facilità l'atac angeví a Nàpols.

La inestabilitat causada per la guerra napolitana augmentà el perill d'atacs navals per part dels corsaris genovesos i florentins, aliats dels angevins, contra els béns i les persones dels catalans. La ciutat es veié, doncs, compromesa entre l'obligació d'acudir a la crida reial de la defensa del regne de Nàpols i la necessitat de protegir els seus propis interessos municipals i mercantils. D'aquesta situació en tragueren profit alguns patrons de naus i alts oficials reials, com els Requesens, que duien a terme activitats a cavall entre el comerç i el cors, però sempre en de-

53. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 59r-v.

54. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 83r.

55. AHCB. Consell de Cent, Cartes Closes VI-22 93r-v.

fensa dels interessos trastamaristes. D'altra banda, la tensió entre la Busca i la Biga, que afectava la relació entre la Diputació i el municipi barceloní, es traduï en un conflicte competencial de caire fiscal sobre: la disputa consistia en quina de les dues institucions havia de dur a terme expedicions contra els corsaris i ser-ne la beneficiària del botí en cas d'èxit. El mar era, doncs, un altre escenari, sovint el més oblidat, de les lluites i tensions polítiques, comercials i fiscals en els anys de crisi del segle XV.